

БЛАНКЕТНІСТЬ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВИХ НОРМ ЩОДО ЗАХИСТУ ПРАВ ВІЙСЬКОВОПОЛОНЕНИХ

Щоголев Д. С.

аспірант

Національної академії Служби безпеки України

м. Київ, Україна

Дослідження ознак об'єктивної сторони злочинів проти прав військовополонених, надання доктринального тлумачення окремим положенням викладеним у ст. 434 та ст. 438 КК України, що розкривають зміст суспільно небезпечних діянь, має важливе практичне значення для правозастосовних органів. На основі цього бачення формується уявлення щодо пошуку та фіксації фактичних даних протиправного діяння, слідчими висуваються версії вчинення злочину та попередньо прогнозується наявність інших елементів складу злочину.

Процес законодавчого закріплення суспільно небезпечного діяння злочинів проти прав військовополонених, супроводжується використанням системи юридичної конструкції кримінально-правової норми, за допомогою якої законодавець намагається об'єднати в межах ст. 438 КК України увесь можливий спектр різноманітних протиправних дій проти військовополонених, визначених у відповідних положення Женевських конвенцій та пунктах Римського статуту МКС. Це відбувається за допомогою застосування терміну «жорстоке поведіння...», що «...передбачено міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана ВР України». Тим самим законодавець наділяє дану норму максимальним бланкетним (відсилочним) характером.

В кримінально-правовій науці застосування бланкетних норм є в достатній мірі дослідженим питанням. Зазначається, що саме за їх допомогою найбільш яскраво проявляються системні зв'язки кримінального права [1, с. 176]. Обґрунтовується, що використання бланкетної диспозиції пов'язано з потребою встановлення кримінальної відповідальності за порушення правил, що містять різноманітні приписи, вимоги, заборони зазначені та розкриті в інших нормативно-правових актах або ж технічних нормах [2, с. 44]. Ю. Пономаренко при цьому зауважує, що злочинна поведінка має визначатись тільки КК України, а нормативні акти, до яких відсилають норми КК із бланкетними диспозиціями, регулюють правомірну поведінку людини у певній сфері суспільних відносин і лише допомагають установити дійсний обсяг злочинної поведінки [3, с. 47–48].

Бланкетні диспозиції, за думкою А. Савченко, не називають конкретних ознак злочину, а лише відсилають для встановлення їх

змісту до інших джерел – некримінальних законів і підзаконних нормативно-правових актів, що розташовані за межами КК України та щодо яких не застосовується кодифікація [4, с. 80–81].

Дослідники зосереджують свою увагу на декількох сучасних формах застосування конструкції викладення бланкетної диспозиції: 1) встановлення відповідальності за порушення певних спеціальних правил; 2) використання в диспозиції кримінально-правових норми «формальних індикаторів», тобто слів та словосполучень, що вказують на порушення приписів регулюючого законодавства, наприклад таких як «закон», «право», «обов'язок», «незаконний», «заборонений», «протизаконний», «без спеціального дозволу», «без державної реєстрації» тощо; 3) вказівка на одну або декілька ознак, які не можуть бути з'ясовані без звернення до норм інших галузей права [1, с. 179].

У спеціальній монографії присвяченій питанням бланкетності диспозицій в Особливій частині КК України Г. Яремко зосереджує увагу на класифікації у відповідності до характеру прямих відсилок на: 1) Конституцію України (ч. 1 ст. 110), конституційний лад (ч. 1 ст. 109); 2) міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана ВРУ (ч. 2 ст. 244); 3) міжнародне право та звичаї (ч. 1 ст. 438); 4) закон (ч. 1 ст. 143); 5) законодавство (ч. 1 ст. 150); 6) незаконний (проти-законний) чи законний характер (ч. 2 ст. 134), на протиправний чи правомірний характер окремих ознак складів злочинів (ч. 1 ст. 115); 7) порушення спеціальних правил (ст. 236); 8) самовільний характер діяння (ч. 1 ст. 197-1); 9) несанкціонованість (ч. 11 ст. 158); 10) недоброякісність (ч. 3 ст. 204) [5, с. 46].

Сучасні дослідники проблем законодавчого регулювання положень передбачених Розділом XX КК України звертали свою увагу на позитивному досвіді застосування такої конструкції викладу кримінально-правової норми. Зокрема, С. Мохончук конструкцію ст. 438 КК України визначає, як такою, що найбільше відповідає нормам міжнародного кримінального права, адже вона оперує термінологією, характерною для міжнародного права, що є позитивним у контексті якості гармонізації вітчизняного кримінального законодавства. Використання в її змісті бланкетної диспозиції значно розширює сферу застосування цієї статті [6, с. 696].

Протилежної точки зору на це питання дотримується О. Дудоров, який виключає необхідність застосування бланкетних диспозицій серед злочинів передбачених Розділом XX КК України. Акцентуючи увагу на тому, що законодавство України про кримінальну відповідальність містить лише КК України, тобто притягнення особи до кримінальної відповідальності може бути здійснене тільки на підставі норм, закріплених цим Кодексом, вчений піддає критиці позиції науковців, стосовно використання в нормах Особливої частини КК України про

злочини проти міжнародного права бланкетних диспозицій. Зокрема, він зазначає, що «трансформуючи положення міжнародного кримінального права у вітчизняні кримінально-правові норми, доцільно рухатись традиційним шляхом, а саме: відтворювати засобами національної законодавчої техніки норми міжнародних договорів. Конкретні ж невідповідності між КК України і міжнародними нормативно-правовими актами варто усувати шляхом внесення відповідних змін і доповнень до КК України [7, с. 46].

Розглядаючи доцільність застосування бланкетності щодо злочинів проти прав військовополонених необхідно погодитись із наведеною вище позицією О. Дудорова. Вітчизняний підхід законодавця шляхом використання терміну «жорстоке поводження...» не є позитивним викладенням кримінально-правової норми, адже така конструкція не може собою охопити всі можливі форми злочинної поведінки, передбачені положеннями міжнародного гуманітарного права.

На цьому наголошував в своєму дослідженні і В. Базов. Зокрема, він зазначає, що при визначенні положень кримінально-правових норм, якими встановлюється відповідальність за порушення норм міжнародного гуманітарного права, законодавець разом з описовою застосовує бланкетну диспозицію з відповідним посиланням на міжнародні договори, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України. Проте, такий підхід не є досконалим, адже широкий діапазон і масштабність злочинних діянь й суспільно небезпечних наслідків при вчиненні порушення законів та звичаїв війни значно збільшує суспільну небезпечність цього злочину [8, с. 12].

Визначення повноти імплементації до кримінального законодавства України положень міжнародних нормативно-правових актів, якими встановлено серозні правопорушення проти військовополонених, дозволяє оцінити цей процес як незавершений та неповний. Кримінально-правова дефініція «жорстоке поводження з військовополоненими», залишає цілу низку суспільно небезпечних діянь, які визначені серйозними правопорушеннями в МГП, поза межами правового регулювання КК України. Зокрема це стосується позбавлення військовополоненого права на справедливе та належне судочинство, необгрунтована затримка репатріації військовополоненого після закінчення бойових дій, примушування військовополоненого до служби у збройних силах протилежної сторони конфлікту тощо.

Отже сучасними тенденціями кримінально-правової політики держави у сфері запобігання злочинам проти прав військовополонених має стати активізація процесів імплементації до кримінального законодавства України положень МГП в межах якого удосконалити редакцію ст. 438 КК України в частині захисту прав військовополонених, шляхом приведення її описової частини у відповідність до поняття серйозних правопорушень викладених у міжнародних нормативно-правових актах.

Література:

1. Болдарь Г.Є. Бланкетність як форма міжгалузевих зв'язків кримінального права. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* №7. 2014. С. 176–179
2. Кримінальне право України : Загальна частина : підручник / за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-те вид., пере- робл. і допов. Харків : Право, 2010. С. 44.
3. Пономаренко Ю. А. Чинність і дія кримінального закону в часі : монографія. Київ : Атіка, 2005. 288 с.
4. Савченко А. В. Порівняльний аналіз кримінального законодавства України та федерального кримінального законодавства Сполучених Штатів Америки : дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.08 Київ, 2007. 596 с.
5. Яремко Г. З. Бланкетні диспозиції в статтях Особливої частини Кримінального кодексу України : монографія. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 432 с.
6. Мохончук С. М. Особливості правової регламентації системи злочинів проти миру та безпеки людства в Кримінальному кодексі України // *Правова доктрина – основа формування правової системи держави : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., присвяч. 20-річчю Нац. акад. прав. наук України, Харків, 20–21 листоп. 2013 р. / відп. за вип. О. В. Петришин ; голова редкол. В. Я. Тацій ; редкол. В. П. Тихий та ін. Харків: Право, 2013. С. 693–697.*
7. Дудоров О., Тертиченко Т. Взаємодія міжнародного кримінального права та внутрішнього кримінального права на прикладі України: загальні засади *Вісник Національної академії прокуратури України.* № 4. 2009. С. 44–48
8. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за порушення законів та звичаїв війни (аналіз складу злочину): автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.08. Харків, 2009. 21 с.